

Теодора С. Илић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Докторске академске студије

ЛИКОВИ ИЗ КИШОВИХ ДРАМА

I **НОЋ И МАГЛА, ПАПАГАЈ**

1. **АНДРЕАС САМ** (*Ноћ и магла*, 20 година након Породичног циркуса)

„Андреас Сам... Госпoде Боже, како се нисам сетила раније! Мали Андреас Сам, син господина Едуарда Сама... Анди, Анди, ко би се могао сетити... А тако сам често мислила на вас. На тебе, на твоју сестру, на све вас!” (Киш 2006: 25)

Име и презиме: Андреас Сам

Дан, месец и година рођења: 22. фебруар 1935. године (1975. године се враћа у село).

Пол: мушки;

Адреса: (Некад) Улица дивљих кестенова, бр. 27, Нови Сад.

Порекло и вера: Јеврејин;

Занимање и радно искуство: непознато;

Име оца: Едуард Сам;

Име мајке: Марија Сам;

Брачни статус: неожењен.

Подаци о родбини: млађа сестра Ана Сам;

Карактер и особине: радознао, меланхоличан, тајанствен, учтив, паметан, стрпљив.

„Нисам га ни ја могла препознати, и, замисли, све до малопре, до твог доласка такорећи, држао ме је у неизвесности, као у неком криминалистичком филму... Био је сасвим тајанствен, док се није издао у једном тренутку” (Киш 2006: 26).

Животне активности:

- Не зна се доста информација о Андреасу осим да још увек трага за својим успоменама, како би их сачувао од заборава, из овог разлога он се враћа назад у своје село где је провео првих двадесет година свог живота.
- С обзиром на то да му је отац одведен/убијем током рата, Андреас покушава, овим повратком у крај из свог детињства, можда и да евоцира успомене на свог оца, који је одведен када је он био дете.

1 teodora.ilic@filum.kg.ac.rs

СТЕПЕНИЦЕ ЖИВОТА/СМРТИ

Андреас Сам, 20 година касније:

„У праву сте, успомене, нарочито успомене из детињства, врло је тешко поверовати, а понајмање доказивати, јер, заправо, сведок, главни и једини такорећи сведок, више не постоји.” (Киш 2006: 29)

- Враћа се у село у којем је живео пре двадесет година с циљем да се присети свог детињства, он тај повратак назива „ходочашћем успомена”.
- У село стиже колима, која вози шофер, те иако не знамо шта тренутно ради, можемо претпоставити његово финансијско стање.
- Прво посећује чика-Андрију, поштара, који га не препознаје.
- Затим одлази до господина Хорвата, обућара, који га препознаје тек након што му Андреас саопшти своје пуно име и презиме.
- Затим одлази до Јулује Сабо (сада Попов), његове љубави из детињства, која је сада удата. Њу налази црнокошу, иако је се сећа као плавокоше.
- Затим одлази код госпође Риго и господина Риго, његових старих учитеља, с којима покреће разговор о свом детињству у селу, готово о своме оцу.

2. МЛАДИЋ (Папагај)

Име и презиме: непознато;

Дан, месец и година рођења: непозната, зна се да има 33 године.

Адреса: непозната;

Порекло и вера: непознато;

Занимање и радно искуство: лопов (по својој изјави);

Брачни статус: непознат;

Подаци о родбини: непознати јер је ратно сироче;

Карактер и особине: причљив, забораван, усамљен, импулсиван, уцењиве природе, сентименталан.

Здравствено стање: клептоман, ментално оболео, има комплексе које вуче из детињства.

„Дакле, разумете. Је л’ разумете? Водио сам га, знате, код психолога, код психијатра. Узалуд. Кажу да су то комплекси.” (Киш 2006: 73)

Животне активности:

- воли да једе слатко и џем;
- због своје клептоманије, упада људима у станове и краде новац;
- воли да прича с људима.

Најбољи пријатељ: имагинарни папагај Буби, назван по псу којег је младић има као дете.

Реквизити, предмети и документи: марамница, муштикала, карамеле, комадићи цигарета, шибица, ситнина, новчаница од пет стотина динара, порнографске слике, покерске карте, накит – наравно, ови насумични објекти које поседује потврђују његову клептоманску природу.

Изглед: висок око 170цм, тежина око 75 килограма, очи плаво-зелене (по сопственом опису).

ЗНАКОВИ И ПОСЛЕДИЦЕ АНТИСЕМИТИЗМА/ХОЛОКАУСТА

Младић се плаши затварања у кавез, јер га то асоцира на казне из детињства, када би га затварали зато што је брбљив и зато што воли да прича. Непозната је чињеница шта се тачно десило с његовим родитељима, али имплицирано је да су одведени, можда и убијени док је он још био дете јер он своје детињство проводи у дому, зато почиње да ствара лажна сећања о њима те да прича приче за које каже да су му они испричали. Стога је, у младости, почео да трага за својим родитељима, о којима ништа не зна, по исечцима новина где су родбине тражиле своје синове након завршетка рата. Иако нема очигледних алузија нити на Холокауст ни на младићеву веру, али с обзиром на то да знамо чињеницу да је младић ратно сироче, можемо потенцијално довести у везу његово тренутно ментално стање с траумом коју носи из детињства, а која је последица рата и нестанка његових родитеља.

II ДРВЕНИ САНДУК ТОМАСА ВУЛФА

„Дрвени Сандук изишао је из арсенала мојих личних сећања”²

1. СОЛОМОН СИНГЕР

„Што се тиче доктора, он је настао контаминацијом двеју стварних особа које сам познавао: једног старог доброг Руса и једног старог доброг професора керамике и цртања, пореклом Мађара из Чешке.” (Киш 2006: 6)

Име и презиме: Соломон Сингер

Дан, месец и година рођења: 1909–1972. године.

Пол: мушки

Адреса: непозната

Порекло и вера: Јеврејин (рат је провео у Аушвицу, ратни заробљеник број 6051, офлаг 8Б, блок пети, барака седамдесет и пета)

Занимање и радно искуство: доктор (анестетичар)

Име оца: непознато

Име мајке: непознато

² Види: <http://www.yugopapir.com/2014/07/danilo-kis-ako-mi-branko-ivanda-otkrije.html>, приступљено 31. 3. 2022. у 12.22.

Брачни статус: удовац

Подаци о родбини: супруга Мирјам, и кћерка Естер (убијене у Аушвицу)

Карактер и особине: депресиван, раздражљив, нервозан

Здравствено стање: астмичан, непокретан (у болничким колицима), стерилизован, повреда кичме током бомбардовања.

„Рекли су нам да нас воде на лекарски преглед.. Чак су нам дали и неке жуте картоне с подацима... Године старости, брачно стање, број деце. То је трајало десетак минута, можда двадесет. Били су чудно љубазни према нама. То ме је плашило. Ти осмеси и та љубазност. А одоздо, у висини препопа, зрачили су нас. Масовна стерилизација.” (Киш 2006: 144)

Животне активности:

- Боравак на мору пред рат са кћерком и супругом, због чега често сањари о поновном одласку на исто.
- Пре него што остаје непокретан, проводи време у биоскопима након рата где се пуштају документарци о истом. Ово чини зарад очувања колективног сећања.
- Воли да једе поморанце.
- Након што остаје непокретан покушава да помогне младом Јакову да заврши своју књигу која ће сведочити о искуствима логораша те своје време проводи с њим, и често му прича о свом животу и искуствима током заробљеништва.

Најбољи пријатељ: Јаков

Реквизити, предмети и документи: старе књиге, писаћа машина REMINGTON, цвеће (геранијуми и мушкатле), фотографија супруге и кћерке, велики дрвени сандук

Изглед: непокретан, погрбљен, видно стар, ороноу

Слободан Перовић у узлози Соломона Сингера у режији Бранка Иванда (1974), преузето са: <http://kinotuskanac.hr/movie/drveni-sanduk-tomasa-vulfa>.

ЗНАКОВИ И ПОСЛЕДИЦЕ АНТИСЕМИТИЗМА/ХОЛОКАУСТА

С обзиром на то да је реч о драми, те да нема доста информација о овом лику пре и током рата, не можемо са сигурношћу рећи какав третман је овај лик доживео пре рата због своје вере, те је прва очигледна последица Холокауста докторева болест, односно астма од које пати након његовог искуства у логору. Наиме, у свом разговору с Јаковом, доктор му прича да, с обзиром на то да његова породица (као ниједан убијен Јеврејин током његовог заробљеништва у логору) није могла бити сахрањена, он је „уздисао пуним плућима, сладострасно, болесно, лудачки”, пепео који се дизао крематоријума како би „[његова] плућа била једина њихова гробница” (Киш 2006: 148). Такође сазнајемо чињеницу да је стерилизован у Аушвицу, те да остаје непокретан од последица повреде кичме. Вођен видном траумом свог искуства (као и искуства сваког Јеврејина) током рата, доктор тежи да се оно сачува од заборављања те када упознаје Јакова и сазнаје да је писац, проводи своје време с њим, инспиришући га да пише.

2. ЈАКОВ

„За модел несрећног писца ми је послужио мој негдашњи пријатељ, којег сам упознао у Стразбуру. Вољу су му били убили у неком од немачких логора, где је одведен као дете, преживевши пре тога пакао варшавског устанка. Веровао је, наивно, да је за литературу, искуство страдања довољно.” (Киш 2006: 6)

Име и презиме: Јаков

Дан, месец и година рођења: тачна година непозната, зна се да своје детињство проводи по домовима за ратну сирочад, и да има 10 година када су му родитељи одведени.

Пол: мушки

Адреса: непозната

Порекло и вера: Јеврејин

Занимање и радно искуство: писац

Име оца: непознато

Име мајке: непознато

Брачни статус: нежењен

Подаци о родбини: отац и мајка који су одведени, и млађа сестра риђе косе.

Карактер и особине: депресиван, амбициозан, лењ, темперамантан, неодлучан, насилан.

Здравствено стање: алкохоличар

Животне активности:

- (Покушај) писања књиге о страдању Јевреја током Другог светског рата.

„Да се нисам бринуо око тебе, да нисам година јурио твој угаљ, и подметао под тебе ноћни суд, да нисам слушао твоје малоумне приче које су ме само

деконцентрисале... да, деконцентрисале, ја бих већ данас, *већ данас*, имао ту књигу готову.” (Киш 2006: 131)

Најбољи пријатељ: Соломон Сингер (очинска фигура)

Реквизити, предмети и документи: Јаковљеви лични предмети или документи (осим књиге) нису познати, јер време проводи у апартману доктора Сингера

Изглед: током свог пријатељства са доктором, Јаков стари, угојио се и подбуо

„Улогу Јакова писао сам специјално за Зорана Радмиловића, јер мислим да у њему има понешто од такве једне личности”.³

Зоран Радмиловић у улози Јакова у режији Бранка Иванда (1974), преузето са: <https://sinhro.rs/wp-content/uploads/2015/06/Drveni-sanduk-t-vulfa-3.png>

ЗНАКОВИ И ПОСЛЕДИЦЕ АНТИСЕМИТИЗМА/ХОЛОКАУСТА

За разлику од доктора о чијим ратним искуствима сазнајемо преко његовог разговора с Јаковом, о њему самом се мало чега зна, с обзиром на то да је рат дочекао у свом детињству. Сећа се мајке, оца и сестре који су одведени, и одређених фрагментарних сцена из домова у којим је провео детињство и младост. Тодорић (2017: 305) ће рећи да је „фрагментарност као кључна жанровска али и поетичка одлика ове прозне форме Кишева трагична ода ратној трауми”. Дакле, иако Јаков не сведочи рату на начин на који му је сведочио Сингер, можемо ипак рећи да искуство губљења родитеља и сестре, као и његов боравак по домовима за ратну сирочад, које и сам поистовећује с логорима (Киш 2006:105) оставља трауму на њега те док код доктора видимо физичке последице Холокауста, код Јакова

³ Види: <http://www.yugopapir.com/2014/07/danilo-kis-ako-mi-branko-ivanda-otkrije.html>, приступљено 31. 3. 2022. у 13.18.

налазимо психичке последице и трауму које је због истог имао, иако је био дете у том тренутку.

С друге стране, Јаков, током свог боравка с доктором, који га подстиче да пише своју књигу која ће сведочити о страдању Јевреја, постаје физички насилан, темпераментан и све више времена проводи пијан но трезан. Ово можемо потенцијално довести у везу с његовом траумом из детињства те рећи да се тако физички огледа његово психичко стање, чијој нестабилности доприноси чињеница да он заправо нема инспирације (можда чак ни довољног искуства) да напише књигу којој посвећује више од две деценије свог живота.

III МЕХАНИЧКИ ЛАВОВИ (ГРОБНИЦА ЗА БОРИСА ДАВИДОВИЧА)⁴

БОРИС ДАВИДОВИЧ НОМСКИ

„Борисе Давидовичу, ви тако дивно приповедате. Ви бисте морали то да напишете у виду неког романа”. (Киш 2006: 200)

Име и презиме: Борис Давидович Номски

Дан, месец и година рођења: тачна година непозната, сматра се да је 1891, 1893, или 1896.

Пол: мушки

Адреса: непозната

Порекло и вера: Јеврејин

Занимање и радно искуство: инжењер, музичар, револуционар?

Име оца: Давид Абрамович

Име мајке: Хана?

Брачни статус: ожењен Зинаидом Михајловном?

Подаци о родбини: отац му је био официр.

Карактер и особине: хиперсензитиван на музику, полиглота, енигматичан, мистериозан, екстравагантан, шармантан.

„Ви говорите десетак европских језика, свирате гитару, познајете политичку економију, на пример, историју марксизма, *Талмунд*, *Библију*, ви познајете лично толике вође наше револуције, на пример, и памтите без сумње њихове речи.. Да не заборавим, ви сте технички геније, Борисе Давидовичу.” (Киш 2006: 179)

Здравствено стање: физички мучен од стране Фејдукина у затвору, где покушава да се убије два пута

Изглед: леп, наочит, млад

4 „Механички лавови” је приповетка у збирци *Гробница за Бориса Давидовича*, међутим у циљу да се прилагоди прозни текст за драмски сценарио, јунаци *Гробнице за Бориса Давидовича* у „Механичким лавовима” постају сведоци који говоре у своје име, док наратор губи водећу улогу. Из овог разлога, тешко је знати које чињеницу су истините те ће се на неким подацима наћи знак питања, јер истинитост података се мора довести у питање.

СТЕПЕНИЦЕ ЖИВОТА И СМРТИ:

- Са четири године је знао да чита и пише.
- Са девет, отац га води у кафану, поред јеврејске пијаце.
- Са десет, мајка му је читала псалме.
- Са четрнаест ради као шегрт у месарници.
- Са шеснаест класира топовске гранате у арсеналу муниције у Петрограду.
- Од дванаест година од свог првог хапшења, он проводи половину по затворима.
- 1913. је у Берлину, о томе сведочи Марја Грегоровна Попко, која га познаје као инжењера Земљаникова.
- 1914. је одведен у централну робијашницу у Владимиру.
- 1917. је у Паризу, у време када избија Октобарска револуција, где је познат као извесни господин Твердохљебов.
- 1919. је на броду „Спартак”, где жени Зинаиду Михајловну. Након пловидбе до Швајцарске, они се растају.
- Ухапшен под (лажном?) оптужбом да је направио експлозив.
- Умире у логору (самоубиство).

ЛИТЕРАТУРА

Kiš 2006: D. Kiš, *Noć i magla, sabrana dela*, Beograd: Prosveta.

Todorić 2017: G. Todorić, „Modusi književnog pamćenja i predstavjanja holokausta”, u: *Tranzicija i kulturno pamćenje*, Zagreb: Filozofski fakultet, str. 301–308.

Teodora S. Ilić

CHARACTERS FROM THE DRAMAS OF DANILO KIŠ

Summary

The main aim of the paper was the representation of characters found in the dramatic works of Danilo Kiš. The dramas used include *Night and Mist (Noć i Magla)*, first published in 1968, *Parrot (Papagaj)* from 1970, as well as *The Wooden Coffin of Thomas Wolfe (Drveni sanduk Tomasa Vulfa)*, written for television in 1974, and finally *Mechanical Lions (Mehanički lavovi)*, from 1980. The paper comes as a result of analyzing the main characters of the aforementioned dramas solely through the image of their Jewish identity, the holocaust and the aftermath the same had on the overall being of the characters, thus forming a biography in their honour. It is clear after that most of Kiš's Jewish dramatic characters suffer from psychological trauma after the Holocaust and most are yearning to preserve their memories through remembrance. The paper is also the result of research conducted in the course which was part of a *Center for the Studies of Remembrance*.

Keywords: character biography, anti-Semitism, Jew, identity, drama, Danilo Kiš

Примљен: 1. априла 2022. године
Прихваћен: 18. априла 2022. године